

**THE ROLE OF EDUCATORS IN FORMING A SENSE OF RESPONSIBILITY OF
PRESCHOOL EDUCATIONAL STUDENTS**

Xujamiyarov Sa'dullo Chorievich,

Independent researcher at the Institute for Retraining of Directors and Specialists of Preschool Educational Organizations

ANNOTATION

The article deals with the issues of educating preschool children in accordance with the requirements of the time, mastering teachers' pedagogy, psychology, methodology, as well as such spiritual and moral qualities as humanity, hard work and purposefulness.

Keywords: *preschool educational, UNESCO, education, psychology, seminars.*

INTRODUCTION

Жаҳон микёсида ижтимоий - иқтисодий ривожланишнинг асосий омилларидан бири сифатида шахс интеллектуал имкониятларини давр талаблари асосида ривожлантириш, янги сифат босқичига кўтариш эътироф этилмоқда. Халқаро ташкилотлар ҳамда дунёнинг аксарият мамлакатлари томонидан 2030 йилгача белгиланган халқаро таълим концепциясида “билимнинг мустаҳкам пойдеворига эга бўлиш, ижодий фикрлашни ривожлантириш”¹ долзарб вазифа сифатида қайд этилган, бу ўз навбатида ЮНЕСКО (United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization) билан ҳамкорликда мактабгача таълим ташкилотларида болаларни педагогик қўллаб-қувватлаш (pedagogical support) асосида уларда масъулият ҳиссини ривожлантириш муаммоларига амалий ечим топиш долзарблигича қолмоқда.

Мамлакатимизда жамият ривожланиши ва таълимни модернизация қилишнинг замонавий шароитида мактабгача таълим ташкилотларида тарбиявий ишларни такомиллаштириш алоҳида долзарб аҳамиятга эга. Мактабгача таълим ташкилотларида педагогик жараённинг яхлитлиги маълум бир дастурни амалга ошириш билан таъминланади. Барча дастурларда мактабгача таълим ташкилотларида педагогик жараёни ташкил этишга ҳар хил ёндашувлар мавжуд. Бироқ, барча замонавий дастурлар турли хил шахсий фазилатларни, шу жумладан масъулиятни шакллантиришга етарлича эътибор бермайдилар.

Мактабгача таълим тўғрисидаги меъёрий ҳужжатларни, жавобгарликни шакллантириш муаммоси бўйича психологик ва педагогик адабиётларни, мактабгача таълим ташкилотларининг йиллик режаларини, тарбиячиларнинг таквим режаларини ўрганиб чиққандан сўнг мактабгача ёшдаги болаларнинг жавобгарлигини шакллантириш жараёни жуда мураккаб ва бошқа ахлоқий фазилатларнинг шаклланиши билан узвий боғлиқдир. Шунингдек, тарбиячи турли хил усулларнинг бой арсеналидан онгли ва мослашувчан фойдаланишни ҳам ўз ичига олади. Кузатувлар ҳар бир боланинг ўзига хос хусусиятларини хатти-ҳаракатлар, қизиқишлар, бошқалар билан муносабатлар, аниқ бир жамият нормалари ва қоидаларини ўзлаштиришда қийинчиликларни аниқлашга имкон беради. Бу боланинг ривожланиш динамикасини баҳолаш ва мактабгача ёшдаги болаларда масъулиятни шакллантиришнинг кейинги жараёнини тартибга солиш учун асос бўлиб хизмат қилади.

Тарбия - ўсиб келаётган ёш авлодни мазкур муҳит, жамият талаблари асосида ҳаётга тайёрлашдан иборат. Тарбия жараёнида ўсиб келаётган ёш авлод ўзидан олдинги авлод томонидан тўпланган билим, урф - одат, маданият ва меҳнат кўникмаларини ўзлаштиради, жамиятда ўзининг муносиб ўрнини эгаллаш ва ҳаётини тажрибага эга бўлиш учун ўз савияси ва дунёқарашини

¹ Incheon declaration/Education 2030: Towards inclusive and equitable quality education and lifelong learning for all (Word Education Forum, 19-22 may 2015, Incheon, Republic of Korea). 6p. 26 P.

шаклантиради. Демак, тарбия ёш авлодни ҳаётга ва меҳнатга тайёрлайди. Бу фаолият билан тарбиячилар шуғулланади.

Тарбиячиларнинг ўз тарбиянувчиларини: уларнинг феъл - атвори, тенгдошлари ва катталар билан муносабатларини, турли воқеаларга, муаммоларга ва ҳоказоларга муносабатларни доимо ўрганиб ва билиб боришга интилиши муҳимдир.

Мактабгача ёшдаги болаларда масъулият ҳиссини тарбиялаш учун тарбиячи таълим-тарбия мақсадларини давр талаблари асосида билиши, педагогика, психология, методика фанларини мукамал ўзлаштириши ҳамда инсонийлик, меҳнатсеварлик ва фидойилик каби маънавий – ахлоқий фазилатларни ўзида таркиб топтириши лозим.

Ўтказилган илмий назарий таҳлиллар мактабгача таълим ташкилотлари тарбияланувчиларининг масъулият ҳиссини ривожлантиришда педагогик технологиялар имкониятлари, аҳамияти ва унинг илмий методик асосларини инновацион ёндашувлар асосида такомиллаштиришни тадқиқ этиш долзарблигини кўрсатади.

Юқоридагилардан келиб чиқиб, биз қуйидаги хулосаларга келамиз:

- мактабгача ёшдаги болаларда масъулиятни шакллантириш муаммолари ўқув амалиётида долзарб бўлиб, танлов шароитида мустақил равишда мустақил қарор қабул қила оладиган ахлоқий авлодни тарбиялаш зарурати билан боғлиқ;

- мактабгача таълим ташкилотларида жавобгарликни шакллантиришга эътибор қаратилмайди, иш ушбу масаланинг тўлиқ мазмунини қамраб олмайди, услубларнинг тўлиқ тўплами ишлатилмайди, уларнинг хилма-хиллиги; тарбиячилар кўпинча кўрсатмалар, маслаҳатлар, эслатмалар билан чегараланадилар, боланинг масъулиятли хатти-ҳаракатларининг шахсий тажрибасини тўплаш ҳақида ўйламайдилар.

CONCLUSION

Хулоса қилиб айтганда, бу камчиликлар мактабгача ёшдаги болаларнинг масъулиятининг асосий хусусиятларини аниқлаш ва турли хил болалар фаолиятида уни шакллантириш учун педагогик технологияларни ривожлантириш ва тарбиячи компетентлигини ошириш зарурлигини кўрсатмоқда.

Болаларда эрта болалик давридан бошлабқ масъулиятлилик элементларини шакллантиришни мактабгача таълим муассасаларидаги таълим-тарбия жараёнида муваффақиятли амалга ошириш мумкин. Бунинг учун эса тарбиячи ва тарбияланувчиларнинг ўзаро ҳамкорликдаги фаолиятларини аниқ бир тамойиллар асосида тизимлаштириш, технологиялаштириш мақсадга мувофиқдир.

Мактабгача ёшдаги болаларда масъулиятлиликни шакллантириш жараёнини тўғри ташкил этиши учун МТТ педагоглари тайёрлаш қуйидагилардан иборат:

- маърузалар;
- семинар-практикумлар;
- педагогик маслаҳатлар;
- турли ахборот манбалари орқали мустақил таълим олиш;
- ўқитувчиларнинг муаммолар юзасидан методик бирлашмалари орқали ташкил этиладиган методик ишлар;
- илғор педагогик тажрибаларни ўрганиш ва оммалаштириш.

Мактабгача ёшдаги болаларда масъулиятлиликни шакллантириш жараёнини технологиялаштириш мазкур муаммолар ечимини топиш имконини беради. Мактабгача ёшдаги болаларда масъулиятлиликни шакллантириш технологияси – атрофлича ифодаланган ҳолда тақдим этилган таълимдаги шакл, метод ва усуллар мажмуаси бўлиб, таълим маконининг турли шароитларида турли педагоглар томонидан қайта такрорлаш имконини беради.

Замонавий мактабгача педагогикада болаларда дунёни яхлит харитасини шакллантириш бўйича педагогик технологияси; мактабгача ёшдаги болалар хатти-ҳаракатларини коррекциялашда ўйин технологиялари; экологик маданиятни шакллантириш технологияси ва бошқалар ишлаб чиқилган. Ана шулар мактабгача ёшдаги болаларда масъулиятлиликни шакллантиришда технологик ёндашувни қўллаш бўйича имконият мавжудлигини тасдиқлайди.

REFERENCES

1. Божович, Л.И. Проблемы формирования личности: избранные психологические тр. / Л.И. Божович; под ред. Д.И. Фельдштейна. -М.; Воронеж, 1995. -349 с.
2. Борисова, З.П. Дежурства в детском саду как средство воспитания ответственности у детей дошкольного возраста: автореф. дис. ...канд. пед. наук / З.П.Борисова. - Л., 1963. - 25 с.
3. Бердалиева Г.А., Ҳимматалиев Д.О., Хужамияров С.Ч. ва бошқалар. Таълимда ахборот коммуникация технологиялари. Тошкент, 2020 йил, 168 бет.
4. Буре, Р.С. Воспитатель и дети / Р.С. Буре, Л.Ф. Островская. -М.: Просвещение, 1985. - 143 с.